

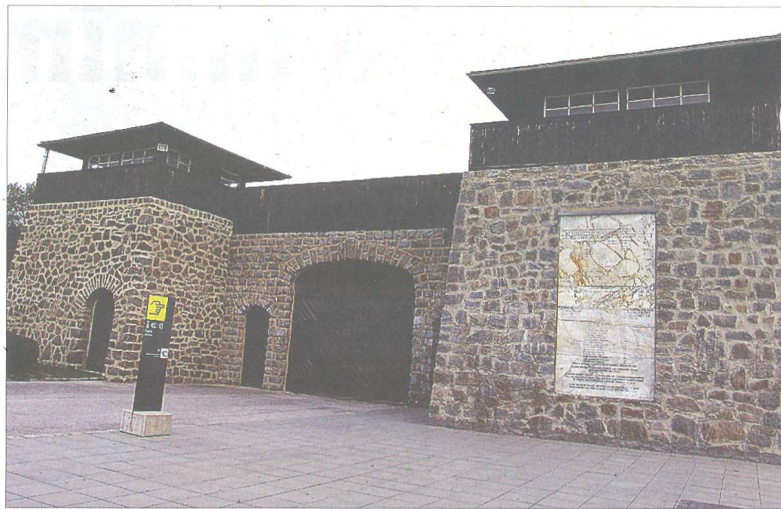
Dels 35 veïns de la Terra Alta dels quals hi ha constància documental que van ser deportats a camps de concentració nazis, després de la Guerra Civil espanyola, 29 hi van acabar morint. Només sis, un 20,6 %, en van ser alliberats.

Només un de cada cinc terraltins deportats a camps nazis va sobreviure

Gandesa Antònia Serres

Una conseqüència més de la Guerra Civil va ser la detenció de milers de refugiats espanyols a França i el seu internament en camps de concentració alemanys. Uns mesos abans de la fi de la guerra, entre el 28 de gener i el 12 de febrer de 1939, els gendarmes desposseïen de les armes i dels objectes personals els soldats de l'exèrcit republicà que passaven la frontera i, juntament amb la població civil (470.000 persones), els conduïen darrere els filats dels improvisats camps d'internament, vigilats per senegalesos primer i gendarmes més tard. Els primers mesos no tenien ni barracons on protegir-se del fred dels Pirineus i de la humitat del mar. Es tractava, una vegada més, de sobreviure amb l'aigua de mar filtrada, els cigrons i les lleties mig crus, entre la disenteria, la sarna, els paràsits al cos, la pena al cor i la indignació a la ment. I allí van morir els més febles o els més desesperats.

Les primeres setmanes, els camps de Saint Cyprien i Argelès, improvisats al costat del mar, albergaven uns 90.000 refugiats cadascun. Per descongestionar-los i tindre els refugiats més controlats, els van anar repartint per altres camps: Vernet des Banys, es va reservar per als més malalts; a Bram, hi van enviar els més vells, els intel·lectuals, els funcionaris; Gurs, de ser un camp pilot es va convertir en un dels més sòrdids; a Agde, hi van anar a parar molts catalans; Setfonds, prop de Montauban, va ser per als tècnics i obrers especialitzats; Barcarès era el millor de tots, es reservava als refugiats en trànsit cap a Espanya. També hi havia camps disciplinaris i presons: a Rieucros, prop de Mende, s'hi van enviar les dones catalogades com a perilloses, conegudes pel seu compromís polític; a Vernet d'Arieja, a prop de Pamiers, s'enviaven els anarquistes; a Fort-Cotlioure, un

Façana principal del camp de Mauthausen.

VEÏNS DE LA TERRA ALTA QUE VAN SOBREVIVRE I FOREN ALLIBERATS

Població	Nom	Camp	Arribada	Alliberament
Caseres	Edmund Gimeno Font	Buchemwald	29-1-1944	15-4-1945
La Fatarella	Romà Pujades Valsebre	Mauthausen	9-8-1940	5-5-1945
Gandesa	Ernest Bauló	Rabensbrück	24-5-1944	30-4-1945
Gandesa	Joan Forner Amades	Mauthausen	25-1-1941	5-5-1945
El Pinell	Francesc Vallespi Serrà	Mauthausen	24-8-1940	5-5-1945
Vilalba	Enric Gurrera	Sachsenhausen	25-1-1943	

Elaborat a partir de: Bermejo, Benito i Checa, Sandra. *Libro memorial. Españoles deportados a los campos nazis (1940-1945)*. Ministerio de Cultura, Madrid 1906.

castell del segle XIII, tancaven els castigats dels camps del Rosselló.

Per ser alliberats dels camps d'internament francesos hi havia diverses possibilitats. Una era tornar a Espanya, cosa que van fer uns 70.000 refugiats. Les autoritats franquistes feien propaganda als camps per tal que els refugiats tornessin a Espanya, però la Llei de responsabilitats polítiques del 13 de febrer de 1939 els va afectar a molts.

A mitjan de 1939, quedaven uns 200.000 refugiats a França. El setembre de 1939 va començar la II Guerra Mundial i, com que els francesos necessitaven treballadors

per substituir els soldats, molts dels que no havien tornat a Espanya (uns 80.000) van allistar-se a la Legió Estrangera i a les Companies de Treballadors Estrangers per realitzar les faenes més dures en el ram de la construcció, l'agricultura, els boscos o la fortificació de la línia Maginot. A canvi, rebien mig franc de salari al dia.

Quan l'exèrcit alemany va ocupar França, entre maig i juny de 1940, molts exiliats espanyols van ser detinguts i transferits als camps de presoners de guerra (Stalag). El 25 de setembre de 1940, coincidint amb la visita oficial a Berlín del ministre de Governació, Serrano Su-

ñer, apareixia publicada l'ordre de deportació dels espanyols en què es determinava que perdien la condició de presoners de guerra i eren considerats apàtrides. D'aquesta manera, Serrano Suñer, amb forts vincles amb Gandesa, es va desentendre de la sort d'aquests presoners i els van enviar a camps d'extermini: Mauthausen, Dachau, Buchemwald, etc., i les dones, al de Ravensbruck.

El 5 de maig de 1945, l'exèrcit americà va alliberar el camp de Mauthausen. Dels 7.000 republicans espanyols que hi havien estat, només en quedaven amb vida 2.184. El primer comboi amb 392

presoners espanyols va arribar en aquest camp el 6 d'agost de 1940, segons explica Rosa Toran a *Els camps de concentració nazis, paraules contra l'oblit*, però va ser l'any 1941 quan hi va arribar i hi va morir la majoria dels catalans.

El camp de Mauthausen està situat a 20 km de la ciutat austríaca de Linz. Envoltat de pedreres, hi feien treballar els presoners fins a l'extenuació. Les pedres de granit que extreien servien per construir el camp i els empedrats de carreteres i camins. La càmera de gas fou instal·lada a la primavera de 1942. Quin destí més tràgic per aquells hòmens, acostumats al sol mediterrani, arribar a l'estació de Mauthausen a l'hivern, i en filera de cinc haver de caminar els 5 km de neu o glaç fins al camp. Allí havien d'abandonar la roba, els objectes personals i la mateixa identitat que era substituïda per un número. Un número que havien d'aprendre de memòria, en alemany. Després de rapar-los i passar per les dutxes de desinfecció els entregaven l'uniforme de deportat, un uniforme de ratlles amb el triangle blau dels apàtrides, la lletra S d'Españier i el número de deportats. Encara els quedava passar la quarantena abans que els destinessen a un comando de treball (construcció del mateix camp, extracció de pedra...) o que, a causa de la massificació, els traslladessin al *kommando* annex de Gusen.

A Gusen s'hi van instal·lar fàbriques subterrànies. Allà, la vida encara era més dura que a Mauthausen. Les condicions de treball i la fam els debilitava fins que no podien treballar; llavors, els exterminaven. Molta gent va morir per epidèmies de tifus i per la pràctica d'operacions d'extermini amb mètodes bruts o a les càmeres de gas del proper castell de Hartheim.

Vivien en barracons de fusta de forma rectangular, dividits en dos espais, un per menjar i un per dormir en lliteres de fusta de dos pi-